

Militaire Spectator.

Dingsdag, den 1sten Mei.

De *Militaire Spectator* verschijnt op onbepaalde tijden. Men abonneert zich voor 10 nummers, bij alle Postdirecteuren en Boekhandelaren, door het geheele Koninkrijk à f 2,25, franco per post. De Jaargang zal de 40 nummers niet te boven gaan. Alle inzendingen geschieden, franco, aan de Uitgevers BROESE & Comp. te Breda, met het opschrift: *Voor den Militairen Spectator*.

SCHETS

DER MILITAIRE GEBEURTENISSEN IN BELGIE.

in 1831.

(Vervolg van N°. 7.)

EERSTE HOOFDSTUK.

Sterkte en stellingen der Hollanders en Belgen bij het breken van den wapenstilstand. — Marsch der Hollanders tot Diest.

Men heeft gezien, dat in 1830 de vijandelijkheden tusschen de Hollanders en Belgen werden geschorst, ten gevolge van eenen wapenstilstand, welke door de Londensche Conferentie voorgeslagen, niet dan met moeite door de Belgen, welke in die oogenblikken merkelyk de overhand hadden (1), werd aangenoemen. Men zal in 1831 de rollen geheel zien veranderen; daar het vooreerst de Hollanders zijn, die den wapenstilstand breken, en waarvan de Koning *Willem* op den 1en Augustus kennis geeft.

(2). Behalve de garnizoenen der Hollandsche vestingen, die van Maastricht, van het kasteel van Antwerpen, de onderscheidene gedetacheerde korpsen, in Staats-Vlaanderen, en vóór de vesting Venlo, welke in de handen der Belgen was, bestond het Hollandsche leger, uit drie divisien (infanterie en ligte kavallerie), uit eene brigade zware kavallerie, onder de onmiddellijke be-

(1) In zijne beschouwing van den Tiendaagschen Veldtocht, heeft *Spectator* daarvan het tegendeel bewezen.

(2) De fransche schrijver, over het opnemen van het opperbevel over het Hollandsche leger, door den Prins van *Oranje*, sprekende, laat daarop eene personele beoordeeling, betreffende het karakter onzer beide Prinsen, volgen, welke *Spectator* te ongerijmd heeft gevonden, om dezelve over te nemen.

velen van den Prins van *Oranje*, uit eene divisie reserve infanterie, en eene tweede brigade zware kavallerie, onder het bevel van den Luitenant-Generaal *Cortheligers* (1). Deze laatste troepen stonden vooruit 's Hertogenbosch, in de omstreken van Eindhoven; de andere waren in kampen en kantonementen, in de nabijheid van Breda, vereenigd.

De Hollandsche kavallerie was schoon; de artillerie nog schooner.

Omtrent de ware sterkte van het leger, dat zij tegen de Belgen in het veld bragten, heb ik geene zekere opgaven. De Belgen, en, in het algemeen, de dagbladen van verschillende landen, hebben hetzelve op 100,000 man begroot. Door hetzelve op 50,000 man, en zelf nog onder dat getal, te schatten, zal men de waarheid meer nabij komen.

Diezelfde dagbladen, hebben insgelijks veel gesproken over de vreemdelingen, welke, volgens hun voorgeven, de gelederen van het Hollandsche leger hadden versterkt. De Belgen gingen zelfs zoo ver met te zeggen: dat men er 20,000 Pruisen in telde; doch het overdrevene van alle deze berigten en opgaven, is ten duideljkste gebleken. Er dienden, wel is waar, eenige pruisische onderdanen in het Hollandsche leger; doch het stond aan de Belgen eveneens vrij, om er in hun leger insgelijks te tellen; daartoe hadden zij slechts de deserteurs, die zich in groote menigte aan hunne grenzen kwamen aanbieden, behoeven te ontvangen, om er in nog grooter getallen te zien overkomen (2). Maar de Pruisen waren onder de Hollanders evenredig minder in getal, dan de vreemde soldaten van andere landen, voornamelijk minder dan Zwitsers en Nassauers, zoo als ik vroeger reeds heb aangetoond.

Alhoewel de Belgen, het Hollandsche leger, in de nabijheid hunner grenzen, hadden zien vereenigen, kampen betrekken, en zij kennis droegen van de gedurige legerschouwingen, welke Koning *Willem* en Hoogstdezelfs twee Zonen hielden; niet-

(1) *Spectator* verwijst hier zijne lezers, op zijn n°. 4, om de onderscheidene in deze zinsnede opgesomde onnaauwkeurigheden van den franschen schrijver, te doen in het oog vallen.

(2) De fransche schrijver schijnt onwetend te zijn, dat er in het Belgische leger ruim zoo veel vreemdelingen, waaronder vooral Franschen, dienden als in het Hollandsche.

tegenstaand, bewust waren van den hoogen en dreigenden toon der Hollandsche dagbladen, en eindelijk, dat dit alles scheen aan te duiden, dat het genoemde leger zich elk oogenblik in beweging zoude stellen — bleven zij echter gelooven, dat er niets ernstigs in deze toebereidselen en bedreigingen gelegen was.

Naar eene uitdrukking, welke zij *nog* met welgevallen herhalen, had, *reuzen in September 1830*, hun voorkomen *alleen* den Hollanderen schrik aangejaagd: het scheen dus ook, dat het vermoeden, als of deze schrik altijd zou blijven bestaan, bij hen tot zekerheid was geworden. Ook hielden zij zich overtuigd, dat in gevalle de oorlog zoude moeten aanvangen, *zij* denzelven zouden begonnen en in Holland overgebracht hebben, met het Hollandsche leger in deszelfs moerassen terug te drijven, en, tot weêrwraak van den brand van Antwerpen, met het doorsteken der dijken, die hetzelfde tegen de zee beveiligen, Holland aan de golven prijs te geven; dikwijls hadden zij deze bedreigingen herhaald.

In Augustus 1831, waren deze *gevoerde reuzen*, niet dan dwergen, die nu, op hunne beurt, bij het aanschouwen van een vijandelijk leger, van schrik verstijfden, om bij deszelfs nadering te vlugten, en die, wel verre van de Hollandsche dijken te doorsteken, de doorbraken hunner eigene zee- en rivierweringen, en het onder water zetten van hun eigen grondgebied, hadden te betreuren.

Bij hun leger was alles nieuw, ongeoeffend en ongeregeld. Hunne troepen waren veel minder talrijk, dan die der Hollanders. Zij waren niet, zoo als deze, vereenigd en gekampeerd, noch in stellingen geplaatst, uit welke zij zich spoedig konden vereenigen. Behalve de bezettingen hunner vestingen en de troepen, welke zij, op de tijding van de waarschijnlijke bezetting van het Groothertogdom Luxemburg, door de troepen van het Rijnverbond, naar dat gewest gezonden hadden, was hun leger in twee hoofdafdeelingen of legerkorpsen verdeeld.

Een van deze legerkorpsen, droeg den naam van: *het leger van de Maas*, en had zich gevormd, toen de Belgen Maastricht niet kunnende vermeesteren, een tijd lang het wilden doen voorkomen, als of zij deze vesting zouden aanvallen, hoezeer zij volstrekt van alle middelen ontbloot waren, om eenen zoodanigen aanval te kunnen bewerkstelligen.

Dit leger was, in de omstreken van Hasselt, een vereenigingspunt van verschillende wegen, en van waar men de gemeenschap tusschen Maastricht en 's Hertogenbosch, met het overige gedeelte van Holland, konde afsnijden, gekantonneerd. Hetzelve telde ongeveer 10,000 man, en deszelfs sterkte zoude op 12,000 man gebracht zijn geworden, door de troepen welke men uit het kasteel van Luik en uit een gedeelte van het Groothertogdom Luxemburg moest trekken.

Onder de verschillende regimenten infanterie van linie, welke slechts kortelings gevormd waren, iets hetgeen bij alle Belgische korpsen hetzelfde geval was, zag men eenige van de zoogenaamde vrij-bataillons (bataillons francs), te zamen gesteld uit personen, die zich tijdens het eerste oproer, in de kleine gevechten tegen de Hollanders, het meest hadden onderscheiden. De twee regi-

menten lanciers (1), waarvan vroeger gesproken is, onder wier officieren, men de *vergulde* Belgische jeugd zag schitteren, en waarvan men had kunnen verwachten, dat zij het gebrek aan ondervinding en aan goede opperhoofden, eenigzins door het aan den dag leggen van ware geestdrift voor hunne zaak, zou hebben weten te vergoeden, behoorden insgelijks tot dit legerkorps; — met nog een regiment kurassiers, hetwelk ook uiterlijk zeer schoon was, doch welks manschappen, onbekwaam tot het dragen hunner kurassen, in het behandelen hunner paarden, en, op weinige na, buiten staat waren, om zich van hunne wapens te kunnen bedienen.

De Generaal *Daine*, voerde over dit leger het opperbevel, doch had geene andere Generaals bij zich, die onmiddellijk onder hem bevel voerden; zelfs geen chef van zijnen staf (2); — de administrative dienst was insgelijks niet beter geregeld.

Het tweede Belgische legerkorps, droeg den naam van *leger van de Schelde*, en was vooruit Antwerpen gekantonneerd. Met eene bijna gelijke zamenstelling, was hetzelfde misschien niet zoo goed, doch deszelfs organisatie scheen minder gebrekkig dan dat der Maas. Hetzelve was in brigades verdeeld, welke door Generaals, onder het opperbevel van den generaal *Tieken de Thove*, werden gekommandeerd.

Ofschoon niet zoo talrijk als het leger der Maas, werd hetzelfde, bij het breken van den wapenstilstand, zeer schielijk, door de, van alle kanten aanrukkende, troepen en door den eersten ban der burgerwachten, welke overal werd opgeroepen, versterkt. Een gedeelte dezer wachten, voegde zich bij het legerkorps onder *Daine*.

Indien de middelen van aanval der Hollanders, die der Belgen, ontegensprekelijk, verre te boven gingen, dan waren zij, in hunne middelen van verdediging, in het geval van tegenspoed, den Belgen niet minder vooruit. Zij hadden in de eerste lijn: de vestingen Bergen-op-Zoom, Willemsstad, Breda, 's Hertogenbosch en in de tweede lijn, de VVaal of de Maas en aan dezelve, Gorinchem, Crevecoeur en Grave. Deze vestingen waren allen in zulk eenen goeden staat onderhouden, dat men zoude gezegd hebben, derzelver opbouw, slechts kortelings was geëindigd.

Aan de twee uiterste einden van dat gedeelte van België, hetwelk aan hun land het naaste grensde, bezaten de Hollanders het kasteel van Antwerpen en de vesting Maastricht; beiden zeer goed gelegen en geëigend, om, zoowel de aanvallende als verdedigende bewegingen der Belgen te hinderen.

Deze laatste hadden, daarentegen, aan den kant van Holland geene andere vestingen dan die der stad Antwerpen, welke door de vijandelijke bezetting van het kasteel, hare grootste sterkte en invloed verloren had, en Venlo, welke door zijne

(1) Volgens de opgaven die *Speetator* heeft, was er bij dit leger slechts een dier regimenten gevoegd.

(2) Uit de op het slagveld bij Hasselt gevondene papieren, is het gebleken, dat de Kolonel *Fonson*, deze betrekking bij het leger van de Maas vervulde.

kleinte en vooruitspringende ligging aan de Maas, tot geen steun voor hun leger konde dienen.

De Schelde, de Rûpel, de beide Nethen, de Dijl en de Demer, vormen lijnen van verdediging, welke daarom voordeelig zijn, dat derzelver boorden laag, moerassig, zeer gemakkelijk onder water te zetten en ontoegankelijk te maken zijn, en dat de vroeger versterkt geweest zijnde steden Mechelen, Aerschot, Diest en Hasselt, in welke nabijheid de voornaamste bruggen over deze rivieren gelegen zijn, zonder veel moeite, tegen eenen overval (*coup de main*), konden gedekt worden. Even als met alles, hadden de Belgen hierbij niets vooruitgezien, en geene toebereidselen waren er gemaakt, om deze hinderpalen, de eenigste, die zij den Hollanders konden tegenstellen, in staat van verdediging te brengen.

De tijding van het hervatten der vijandelijkheden, overviel den nieuwen Koning der Belgen, *Leopold*, te midden der feesten, welke de stad Luik zich beijverde hem te geven, toen hij, na zijne aankomst in België, zich voor het eerste aan haar vertoonde. Zijn ontwerp, om de voornaamste steden van zijn rijk te bezoeken, werd daardoor ter zijde gesteld, en tot op gelukkiger tijden verschoven, en noodzaakte hem, plotseling, naar Brussel terug te keeren, ten einde zich aan het hoofd zijns legers te stellen, om voor de Belgen en zijne kroon te strijden.

Terwijl Koning *Willem*, in Zijne residentie 's Gravenhage, op den 1en Augustus, het houden van openbare gebeden, om zegen over zijne wapenen af te smeeken, voorschreef, gaf de Prins *van Oranje*, in Hoogdeszelfs hoofdkwartier te Breda, een dagorder aan het onder zijne bevelen staande leger, om deszelfs geestdrift ten hoogsten op te winden. Den 3en trok hij de grenzen over, tusschen de *Campine*, waarvan de bijna geheel onbebouwde velden en uitgestrekte heiden, een sprekend tegenbeeld, met het overige zoo vruchtbaar gedeelte van België oplevert, en maakte zich denzelfden dag nog meester van Turnhout. De troepen van het leger der Schelde, welke zich vooruit deze stad bevonden, trokken, na eenige geringe schermutselingen, in de rigting van Antwerpen en Mechelen terug.

Den 4en vervolgden de Hollanders hunnen marsch tot op Geel; trokken den 5en, zonder eenigen wederstand te ontmoeten, over de Demer en bezetten Diest.

Deze beweging was beslissend voor het welgelukken van den veldtogt. De beste punten en verdediging-lijnen der Belgen waren daardoor omgetrokken, zonder zelfs betwist te zijn; de Dijl alleen bleef hun overig, zoodat een groot gedeelte van België, hetwelk nu door niets verdedigd werd, omdat het leger der Maas, om Hasselt en dat der Schelde nog in de omstreken van Antwerpen stond, aan de willekeur der Hollanders was overgegeven.

Het baart eenige verwondering, dat de Prins *van Oranje*, die door het geluk, zelfs boven zijne verwachting, begunstigd werd, niet dadelijk op Leuven en Brussel is getrokken; dewijl Hij geene troepen voor de eerste dezer steden zoude ontmoet hebben. Het leger van de Schelde had niet dan gelijktijdig met

hem, zich voor Brussel kunnen bevinden, en dit leger toch, was buiten staat, om zich met dat, hetwelk door den Prins *van Oranje* aangevoerd werd, te kunnen meten. Den 7en, of op zijn laatst genomen den 8en, had Hij zijnen intogt in die hoofdstad kunnen doen, alwaar Hij, zonder twijfel, door de aan Hem getrouw geblevene partij, tot Koning zoude zijn uitgeroepen. Zoo doende had hij aan *Leopold*, de wenschen van eenige Belgen, tegen over de wenschen van eenige andere Belgen gesteld, en had daardoor de zaken meer en meer ingewikkeld, waaruit Zijn Vader, zoo niet eene geheele, dan toch eene gedeeltelijke restauratie, hoopte te voorschijn te zien komen (?!).

Maar in plaats van deze beslissende beweging op Brussel te doen, hield de Prins *van Oranje* zich den dag van den 6en te Diest op, om aan zijne troepen eenige rust te gunnen — als of, na eenen driedaagschen marsch, één rustdag onontbeerlijk was.

Om de spil zijner bewegingen te verzekeren, liet Hij dadelijk arbeiden, aan de versterking dier stad, waaruit de Belgen zeer ligtvaardig de gevolgtrekking maakten, dat Hij bevreesd was, zich dieper landwaarts in te wagen.

TWEDE HOOFDSTUK.

Ontwerp tot de vereeniging der beide Belgische legerkorpsen. — Wanorde en slugt van het leger der Maas.

De Belgen, die niet opgehouden hadden de Hollanders te beleedigen en te bedreigen, riepen nu luide, over *overrompeling* en *trouweloosheid*, toen zij hen de vijandelijkheden zagen hervatten.

Te Turnhout zijnde, stonden er twee wegen voor den Prins *van Oranje* open: de een, regts van zich, op Antwerpen; de andere in de rigting van Diest. De eerste liep op eene sterke vesting uit, in de nabijheid van de Schelde en waar deze zich met de Rûpel (gevormd door de vereeniging der beide Nethen, de Dijl en de Demer), niet verre van hare uitwateringen, vereenigen; dus op punten, waar zij het sterkste, en om over te trekken het moeilijkste zijn. Beide doorkruissen zij, met water en kanalen doorsneden, vlakten, welke, om die reden, de grootste hinderpalen voor de bewegingen van troepen, bijzonder voor die der artillerie en kavallerie, opleverden. Door den tweeden weg, namelijk dien op Diest, te volgen, vermeed men een groot gedeelte dezer hinderpalen; daar men de beide Nethen en de Demer, bij de hoogste gedeelten van haren loop, dus op de gemakkelijkste punten van overgang, konde overtrekken.

Alles deed derhalve denken, dat de Prins *van Oranje*, de eerste dezer wegen niet zoude volgen; — dat Hij zich in geen land zoude wagen, alwaar Zijne kavallerie en artillerie, bijna geheel werkeloos zoude hebben moeten blijven, die, zoo wel in aantal als in hoedanigheid, met die der Belgen in geene de minste evenredigheid stonden, en waarop Hij dus, met het meeste regt, zijne grootste hoop op eene goede uitkomst gegrond had. Desniettemin staande bleven de Belgen in de verbeelding, dat Hij op Ant-

werpen wilde trekken, en lieten daarom hun leger van de Schelde, vooruit Antwerpen, in stelling. Toen er echter op den 4en Augustus, omtrent het voornemen der Hollanders, geene onzekerheid meer konde bestaan, dewijl zij van Turnhout op Geel, in de rigting van Diest, trokken, was het hoofdkwartier van het leger der Schelde, nog te Schilde, tusschen Turnhout en Antwerpen.

Het leger van de Maas, in de omstreken van Hasselt gelegerd, bevond zich in die stelling, (front naar de Hollanders makende) op het afgelegenste punt van dat der Schelde verwijderd. In deze stelling nu, ontving de Generaal *Daine* het bevel, om met zijn leger, het hoofdkwartier te Schilde te naderen; — even als of hij, deze beweging uitvoerende, slechts eenige weinige uren marsch had af te leggen.

Deze order was geteekend van den 4en; een tweede order van dezelfde dagteekening, doch welke hij eerst den daaropvolgenden dag, drie uren na de eerste, ontving, schreef hem voor, om op Hechtel, vooruit Hasselt, op den weg naar 's Hertogenbosch, te trekken. Eindelijk zond men hem op den 6en eene derde order, om zich onmiddellijk op Diest te wenden.

Het doel van alle deze orders was: om de vereeniging der legers van de Maas en de Schelde te bewerkstelligen. Zij, welke deze bevelen gaven, schenen echter onwetende te zijn, dat de Hollanders reeds gemarcheerd hadden; dat deze laatsten zich tusschen beide konden plaatsen, en dat zij de beide Belgische legerkorpsen reeds werkelijk van elkander hadden afgesneden; dat het Hollandsche leger vereenigd was, terwijl de legers der Belgen verdeeld waren; dat hetzelfde niet alleen veel sterker, dan een dezer legers afzonderlijk, maar sterker dan beide te zamen genomen, was; en dat het leger van de Maas, hetwelk den Hollanders het eerst moest aanvallen, geslagen en verstrooid konde zijn, vóór dat het leger der Schelde dat der Maas konde te hulp komen, zelfs vóór dat hetzelfde de tijding konde ontvangen, dat men slaags was.

Indien *Leopold*, op den 2en Augustus, bij het vernemen van de hervatting der vijandelijkheden, aan den Generaal *Daine* het bevel gezonden had, van zich met het grootste gedeelte van zijn leger, op Diest te trekken, dan had genoemde Generaal voor de aankomst der Hollanders, van deze stelling bezit kunnen nemen. De vereeniging der beide legers had alsdan, gedekt door de rivieren, die eene lijn van verdediging aan dien kant van België vormen, zeer gemakkelijk kunnen geschieden; maar daar het Hollandsche leger zich reeds tusschen beiden gesteld had, zoo was het ontwerp dezer vereeniging, over Hechtel, of over Diest, werkelijk onuitvoerbaar.

In dezen stand van zaken, ware het beter geweest, in de plaats van aan den Generaal *Daine* bevelen te geven, het vijandelijk leger aan te vallen, om eene onuitvoerbare vereeniging te bewerkstelligen, hem voor te schrijven, hetzelfde door eenen voorbedachten terugtogt, naar den kant van Luik te lokken. Door hetzelfde, zoo doende, van deszelfs operatie-basis en van Brussel te verwijderen, had men aan het leger der Schelde den tijd gegeven, zich te vereenigen, van alle versterkingen in per-

soneel en materieel tot zich te trekken, om dan in de flanken, of in den rug van het vijandelijk leger te kunnen vallen.

Hoe het ook zij, de Generaal *Daine* deed alle moeite, om te doen, wat men hem voorschreef. Het onzekere en onbepaalde bevel, Schilde te naderen, was onuitvoerbaar; — daarenboven was hetzelfde door een tweede bevel vernietigd, voor nog dat men tijd gehad had, om de troepen in beweging te brengen. De Generaal *Daine* marcheerde dus op Hechtel, om aan het tweede gevolg te geven.

Deze beweging lachte hem toe, dewijl hij verlangde aanval-lenderwijze te handelen, met den oorlog op 's vijands bodem over te brengen, — vooral in Noord-Brabant, welk gewest, hij meende, de zaak der Belgen te zijn toegedaan; daar deszelfs bewoners de Belgische gebruiken en gewoonten eigen zijn, en zij, als het ware, een overgang van België tot Holland vormen.

Het is mogelijk, dat dit gewest der Belgische zaak, vooral in het eerste vuur der geestdrift, dat door het welgelukken der omwenteling in 1830 was ontstoken, en toen het toescheen, als of de Hollanders onbekwaam, om te vechten en zich te verdedigen waren, was toegedaan; maar wanneer men de geestdrift van een volk eenmaal heeft laten verdooven, dan laat deze zich niet meer naar willekeur opwekken. De tegenwoordigheid van het talrijke en goed geregelde Hollandsche leger in Noord-Brabant, alwaar hetzelfde verzameld was, had deszelfs bewoners kunnen doen denken: dat de kansen tot eene goede uitkomst, naar die zijde gedraaid waren, — vooral, daar het hun niet onbewust konde zijn, dat het Belgische leger, op verre na, niet in zulk eenen goeden staat was. Het was derhalve meer dan waarschijnlijk, dat de hoop van den Generaal *Daine* in deze niet zoude zijn verwezenlijkt geworden; hij had daarenboven niet eens de genoegdoening, om tot hen te kunnen komen.

Hij vond de Hollanders te Helchteren, aan den anderen kant van Hechtel, en verdreef dezelve van daar. Men versterkt ziende terugkomen, trok hij op Houthalen terug, in welke stelling hij nu op zijne beurt werd aangevallen; doch afweerde, waarna hij zich op Zonhoven, alwaar het grootste gedeelte van zijn leger gekampeerd was, terugtrok.

Dit gebeurde in den avond van den 6en en het was den 7en des morgens om twee uren, dat hij het bevel ontving op Diest te trekken.

Dit bevel hinderde hem zeer in zijne voornemens, ook haastte hij zich niet daaraan te voldoen; en men heeft zelfs aan het hof van *Leopold* beweerd, dat, zoo hij deze beweging, op de ontvangst van het bevel, had uitgevoerd, alsdan de gewenschte vereeniging der beide Belgische legerkorpsen, had kunnen plaats hebben. Het geringste onderzoek bewijst echter de weinige grondheid van dit voorgeven.

Gesteld, dat de Generaal *Daine* zijn leger vereenigd, vóór het aanbreken van den dag in beweging gesteld op Hasselt, en met alle mogelijke gezwindheid den weg naar Diest ingeslagen had, dan had hij, naar alle waarschijnlijkheid, op dezen weg toch niet kunnen doordringen. Eene divisie van het Hollandsche leger, had op dezen weg, vooruit Herk, hetwelk ongeveer half

weg Hasselt en Diest is gelegen, post gevat; eene tweede divisie was, met den Prins van Oranje in persoon, in Diest, die niet in gebreke zoude zijn gebleven, om des noodig, de divisie te Herk ter hulp te snellen.

Veronderstellende zelfs, dat deze beide divisien, hoewel in sterkte en goede regeling (*organisation*), het leger van Daine verre te boven strevende, waren teruggedrongen geworden, dan hadden dezelve, in Diest zich nog kunnen verdedigen en staande houden; welke stad, door den Prins van Oranje, — zoo als ik hierboven reeds gezegd heb — was versterkt geworden. En daar gedurende dat tijdverloop, van den eenen kant eene derde divisie, onder den Hertog van Saksen Weimar — die naar St. Truijen gezonden was, om van daar op Hasselt te marcheren, ten einde den Generaal Daine om te trekken, — en van den anderen kant het korps onder de bevelen van den Generaal Cort-Heijligers, die langs den rechter oever van de Demer, op dezelfde stad trok; — dan had evenwel, — in het geval dat het den Generaal Daine gelukt was, de beide eerstgenoemde divisien terug te drijven — zijn verlies veel waarschijnlijker, dan het welgelukken zijner pogingen geweest; dewijl hij door de beide laatstgenoemde divisien in den rug en in de flank zoude zijn genomen.

Stellen wij echter ter zijde, wat had kunnen gebeuren, om alleen te beschouwen, wat werkelijk gebeurd is.

Voor en al eer op zijnen weg naar den kant van Hasselt terug te keeren, deed de Generaal Daine eene verkenning naar de plaats, waarop de Hollanders den vorigen dag waren terug getrokken, om zich te overtuigen, of dezen hem niet, bij zijne rugwaartsche beweging, op de hielen konden volgen. Vervolgens haastte hij zich, om in Hasselt terug te keeren, alwaar hij door geheel zijn leger gevolgd werd; — deszelfs voorhoede stelde hij op den weg naar Diest.

Te vier uren des namiddags, werd deze voorhoede, door de Hollanders, bij Kermpt (tusschen Herk en Hasselt), aangevallen, en teruggedrongen; bij welken aanval zij een stuk kanon op de Belgen veroverden; deze nu, aanvallende terugkeerende, hernamen het verloren stuk kanon en drongen daarop op hunne beurt de Hollanders terug.

De Generaal Daine, die intusschen inzag, hoe gewaagd zijne stelling was, en dat dezelve nog gevaarlijker konde worden, koos daarop de partij, om zich op nieuw op Hasselt terug te trekken.

Deze keus was misschien, zoo als vroeger reeds aangemerkt is, de gevoeligste, wanneer hij eenen behoorlijken terugtogt, had weten of kunnen maken, — om zoo doende den Prins van Oranje tot zich te lokken. Doch zijn heen en weder trekken, en vooral zijne beide terugtogten, — de eerste van Zonhoven, en de tweede van Kermpt op Hasselt, — hadden eene zeer na-deelige uitwerking op den geest zijner troepen gemaakt, die zich niet konden voorstellen, dat men na overwinningen moest terug trekken. Het denkbeeld van *verraad*, met hetwelk zij reeds te zeer gemeenzaam waren, vond algemeen ingang; en dit was

misschien een der eerste oorzaken hunner ongelukken op den volgenden dag.

Den Sen Augustus vervolgde de Generaal Daine zijnen terugtogt, in de rigting van Tongeren; doch nam bij de ontruiming van Hasselt geene dier voorzorgen, welke bij het doen van rugwaartsche bewegingen voor den vijand, gebruikelijk zijn. Hasselt, alwaar hij langen tijd met zijn hoofdkwartier en met de staven van alle korpsen van zijn leger, gelegen had, konde gemakkelijk in staat van verdediging zijn gesteld worden. Maar naauwelijks had men, en dan nog eerst na het hervatten der vijandelijkheden, tot dat einde werkzaamheden begonnen, en deze waren slechts in het ruwe ontworpen. De ontruiming der stad had dan ook in de grootste overhaasting plaats, zonder dat eenig persoon van aanzien, om dezelve te regelen, hierbij tegenwoordig was; terwijl de Generaal Daine zich, in persoon, aan het hoofd zijner troepen gesteld had. *Hij had voorzeker beter gedaan, bij de achterhoede te blijven; dewijl hij terugtogten, het eervolste is, de laatste te zijn.* — De veiligheid van een leger is er somtijds mede gemoeid, dat de opperhoofden elk-ander deze eer betwisten.

Eene halve batterij was in Hasselt gebleven, en het liet zich aanzien, als of zij de poorten der stad nog wilde verdedigen. De regering kwam echter tusschen beide en wendde alles aan, dit voornemen te doen opgeven, om de stad niet aan plundering bloot te stellen. Dezelve koos dan ook de partij, om zich, zonder wederstand te doen, terug te trekken, zonder zelfs den vijand nog gezien te hebben. Daar nu hare plaats niet in de achterhoede was, zette zij zich in galop op zijde van den weg, door het geploegde land, om hare plaats achter het overige gedeelte der artillerie van het leger te nemen, en zich zoodoende, aan het gevaar van genomen te worden, te onttrekken.

Deze beweging, die zeer veel naar eene vlugt geleek, deed de soldaten reeds ontstellen, toen twee kanonschoten zich achter hen deden hooren, en ook waren deze genoegzaam, het geheele leger in wanorde te brengen.

Het regiment kurassiers, hetwelk de achterhoede uitmaakte, nam het eerste de vlugt. Dit voorbeeld werd weldra gevolgd, door de bagages, het regiment lanciers, door de artillerie, en eindelijk door de infanterie. De grootste wanorde heerschte er in alle gelederen, of liever, vormde ze tot eenen gemengden hoop vlugtelingen van alle wapens en alle rangen.

Gelukkig werd dezelve door de Hollanders niet opgemerkt, ten minste niet in hare gansche uitgestrektheid. De brigade kurassiers (1), welke bij de divisie van den Generaal Cort-Heij

(1) De schrijver vergist zich hier geheel en al. Het was geene brigade kurassiers, maar wel de brigade ligte kavallerie, onder de bevelen van den Generaal-Majoor Boreel, en voornamelijk, het 4de en 5de regiment dragonders, daar de huzaren n°. 6 op eene verkenning naar den kant van Zonhoven gezonden werden. De halve batterij werd gekommandeerd door den kapitein Bentink.

ligers was gevoegd, was Hasselt binnen getrokken, zoodra de ontruiming dezer stad, door de Belgen, bekend was. Zij was dezelve, zonder zich op te houden, met eene batterij rijdende artillerie, doorgetrokken, en het was van deze halve batterij, dat de beide schoten gekomen waren, die het leger van de Maas, op de vlugt hadden geslagen.

De Hollandsche kavallerie vervolgde daarop de vlugtelingen, doch drongen niet verder dan Wimmerthingen (een dorp op een half uur afstands van Hasselt) door; zoodat zij niets dan het begin van eene wanorde zagen, die ongetwijfeld, volgens hun inzien, weldra moest eindigen, doch die integendeel, hoe langer hoe meer toenam.

Te vergeefs vroegen eenige van de braafste Belgische officieren, op het hooren der beide kanonschoten, eenige stukken kanon in batterij te brengen, om deze schoten te beantwoorden, te vergeefs was het ook, dat men te Cortesem, op een half uur afstands van Wimmerthingen, eene soort van verwarde *halte* maakte. In plaats van deze te benuttigen en hunne soldaten te vereenigen, gebruikten de officieren dezelve, om zich van hunne epauletten, hunne monteringen en hunne knevels te ontdoen, en zich van boeren kleeding te voorzien, ten einde zich voor de Hollanders onkenbaar te maken, in het geval deze hen mogten achterhalen.

De schrik nam met ieder oogenblik toe. De Generaal *Daine* deed zelf niets, om zijne troepen tot bedaren te brengen, zoo dat het toescheen, als of dit schouwspel in eens alle zijne geestvermogens had vernietigd. Hetzelve had plaats met den Generaal *Dufailly*, ex-minister van oorlog, die, te Brussel, achtervolgd en van nalatigheid, onbekwaamheid en van verraad beschuldigd, genoodzaakt was geweest te vlugten, om gevangenschap of eenen gewissen dood te ontkomen, en daarop als vrijwilliger in de gelederen van het leger der Maas was gaan dienen.

Tongeren scheen hem een *zeker* punt van vereeniging aan te bieden: deze stad — voorheen veel grooter dan thans, en alwaar de oude Romeinsche weg, welke België in deszelfs grootste lengte doorloopt, eindigt — was zeer gemakkelijk tegen eenen plotselijken overval te dekken geweest. Hierop had men reeds veel vroeger bedacht moeten zijn; dewijl dezelve aan de troepen, die uit Maastricht konden trekken, wederstand moest bieden. Niets was er echter gedaan, dat naar versterkingen geleeek. Het leger der Maas vond er het korps van twee à drie duizend man, dat aldaar achtergelaten was, om de bedoelde uitvallen te weren, niet meer; den vorigen dag had hetzelve Tongeren verlaten, ziende, of liever geloovende, zonder gemeenschap met dat leger te zijn. Den volgenden dag wilde men hetzelve terugvoeren; doch eene menigte vlugtende troepen op deszelfs weg ontmoetende, werd hetzelve insgelijks medegesleept.

Het geheele leger der Maas ging steeds vlugtende voort: de wanorde was volkomen. Men kon de troepen, zelfs niet op de hoogten, welke Luik omringen, staande houden; maar, zij wierpen zich allen, zonder onderscheid, in het dal, waarin de stad Luik gelegen is.

Eene plotselijke schrik (*terreur panique*), met alle deszelfs

jammerlijke gevolgen, had alle gemoederen bevangen. De wegen en velden, op eene groote uitgestrektheid, waren bedekt met wapens, helmen, schacos, randfels en andere monteringstukken. Tot overmaat van ramp, verspreidt zich het gerucht, dat de Hollanders op Hoi trokken, om er de Maas, tusschen Namen en Luik, over te trekken. De ontsteltenis, die reeds groot in laatstgenoemde stad was, verspreidde zich nu door de geheele vallei der Maas, tot aan de grenzen van Frankrijk.

Op dezen, voor de Belgen, zoo ongelukkigen dag, zag men geene poging hoegenaamd, door eenig chef, door *één* officier aanwenden, om de wanorde te doen ophouden of dezelve te herstellen. Zij wisten niets anders te doen, dan den Generaal *Daine* van verraad te beschuldigen, — die, dan toch nog, de eenigste van alle hunne generaals was, die zich met de meeste ongeveinsdheid aan hunne omwenteling had overgegeven. De weinige oude soldaten, die men in dat leger telde, waren verontwaardigd, wanhopend, en begrepen in hunne beschuldigingen en Generaal en alle andere officieren.

Debaj, wachtmeester bij het regiment lanciers, begeeft zich, te Tongeren, naar het logement alwaar de Generaal *Daine* was afgestapt. Met een pistool gewapend, dringt hij tot hem door, beschuldigt hem, in de hevigste uitdrukkingen, van verraad — drukt daarop, — niettegenstaande de pogingen van den Generaal, die zich op hem geworpen had, — het pistool af, dat echter gelukkig weigerde vuur te vatten.

Beiden bleven echter met elkander worstelen, tot dat een officier met den getrokken sabel, den Generaal ter hulp toeschoot. *Debaj* laat daarop den laatstgenoemde los, trekt insgelijks de sabel, om zich tegen de nieuw aangekomen tegenpartij in verdediging te stellen; — in dezen zijnen kapitein erkennende, verlaat hij het vertrek, zeggende: dat hij het alleen tegen verraders heeft, — en zonder dat er iemand op bedacht is hem in hechtenis te nemen.

Een trek, die den toenmaals heerschenden geest, zoo wel bij de officiers als soldaten van het leger der Maas, sprekend schetst, is, dat er op hetzelfde oogenblik, dat dit tooneel tusschen den Generaal *Daine* en den wachtmeester *Debaj* begon, vier hoofdofficieren in hetzelfde vertrek tegenwoordig waren, die echter dadelijk verdwenen, zonder *Daine* ter hulp te komen (1).

Toen men het ontwerp gevormd had, om aan de Belgische troepen een fransch opperhoofd te geven, werden er *petities* tegen dat ontwerp, bij dezelfde troepen rondgedragen. En het was in datzelfde leger van de Maas, dat dezelve de meeste naamteekeningen ontvingen: *de onbekwaamste menschen, zijn meestentijds de verwaandste.*

Het was ook datzelfde leger, dat zich in 1830, toen het nog uit ongeregelde benden tirailleurs bestond, het meest door *snorkerijen* had doen opmerken. Hetzelve gaf insgelijks voor, dat

(1) *Debaj* werd eenigen tijd daarna, door den kriegsraad van Luik, veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf; welk vonnis, door de hooge militaire vierschaar te Brussel, werd bekrachtigd.

het bezit van Maastricht hen, door den, van wege de conferentie, aan hen opgedrongen wapenstilstand, uit de handen was gespeeld — van welks bezitneming zij zich verzekerd hielden — waarom het ook het langste was blijven weigeren, om dien wapenstilstand na te komen. Toen hetzelfde, in 1831, het grootste aantal geregelde troepen in hunne gelederen telde, werd deszelfs toon nog hooger. Van dat oogenblik af, sprak hetzelfde niet dan van het vermeesteren van het vijandelijk grondgebied, en van de Hollanders in hunne moerassen terug te drijven.

Daar nu de toon en het voorkomen van windbrekerij (*airs de rodomonts*) aan niemand bevalt, en dit in het algemeen het geval met de Belgen, maar voornamelijk met het meergenoemd leger was, zoo werd deszelfs *schandelijke vlugt*, zonder ongevoegen, ja zelfs door hunne buurlieden, de bewoners der Rijn-gewesten, met genoegen gezien. Zij maakten op dit onderwerp onderscheidene spotprenten, welke allen ten bewijs strekten, van hunne geringe gunstige gestemdheid, voor de Belgen.

Deze stemming, men behoeft het zich hier niet te verbergen, was die van een groot gedeelte der Duitschers. Zooveel overeenstemmend gevoel de fransche omwenteling in 1830 bij hen had opgewekt, — een bijna even groot tegenovergesteld gevoel had die van België bij hen te weeg gebracht. Het was, omdat de oorzaken, die tot de eerste aanleiding gaven, een ieder onwederstaanbaar en sprekend in de oogen waren gevallen, en dat die der tweede, door de menigte onopgemerkt, alleen door een gering getal aandachtige toeschouwers der gebeurtenissen, waren duidelijk geworden.

(Het vervolg hierna.)

VESTINGEN EN VESTINGDIENST.

Tweede gedeelte.

Eene andere dwaling, met de eerste naauw verbonden, ja welligt uit deze voortvloeiend, is, dat er over het algemeen, onder de militairen te weinig prijs gesteld wordt op het deeluitmaken van de bezetting eener vesting. Wanneer men de redenering der meeste krijgslieden, over dit onderwerp, als maatstaf ter beoordeeling moest aannemen, dan zoude men al zeer ligt in het denkbeeld komen, dat aan het leger te velde een' veel hooger rang dan aan de verdedigers der vestingen toekwam. Niemand, der zake kundig, zal het ontkennen: velen, die met geestdrift naar het mobiele leger zouden zijn heengesnel, trokken schoorvoetende de poorten eener vesting binnen, even als of de diensten op schans en wal, aan het Vaderland bewezen, van minder gehalte waren, dan die, waartoe men in het kantonement of op de voorposten geroepen was.

Ook van deze dwaling is de oorsprong grootendeels in eene ondoordachte raadpleging der krijgsgeschiedenis, en in enkele misslagen van een' der grootste (zoo niet den

grootsten) Veldheeren van onzen tijd te zoeken. Het eerste, omdat men of voorbij zag, of vergat het aandeel, hetwelk de vestings-krijg in den oorlog vervulde, en den invloed eener heldhaftige vesting-verdediging op den gang der overige krijgs-operatiën. Het denkbeeld, dat het roemvoller was eenen veldslag te winnen dan eene vesting tot het uiterste te verdedigen (omdat van den eersten de gevolgen meer dadelijk in het oog vielen dan van de laatste) had algemeen wortel gevat; en terwijl men zich alle moeiten gaf, om tot de geringste bijzonderheden van eene schermutseling te kennen, was het reeds veel, wanneer men van eenige goed verdedigde sterke plaatsen de namen in het geheugen opteekende. Even als of een gevaar van eenige uren, hoogstens weinige dagen, grooter was dan dat, hetwelk weken en maanden onafgebroken voortduurde!

Het was, ook hier, niet de geschiedenis zelve, welke aanleiding tot deze dwalingen gaf. Zij had op menige bladzijde vesting-verdedigingen onder de doorluchtigste wapenfeiten opgeteekend; en aan de dappere kommandanten eene eere toegekend, gelijkstaande met die der aanvoerders in eenen zegevierenden veldslag. Velen echter van die beweerden hunne kennis uit de geschiedenis te willen putten, sloegen die bladzijden over: zoo zeer had ook hier het meer schitterende een overwigt boven het minder in het oog vallende, ofschoon even nuttige, verkregen!

Als een der oorzaken dezer geringere schatting gaven wij ook op: eenige misslagen van eenen grooten veldheer. Het moet stellig als een misslag aangemerkt worden, dat men, bij de samenstelling der bezettingen van vele vestingen, in de nieuwere oorlogen, zoo weinig acht sloeg op de fysieke en morele kracht der troepen. Veelal werd de aanvulling der bezettingen tot het laatste oogenblik uitgesteld; veelal bestonden deze bezettingen uit die gedeelten van het leger, welke het meest in eenen veldslag geleden hadden, uit vele zieken, gekwetsten en afgematte manschappen, die de verdedigers eerder verzwakten dan versterkten. (1). Veeltijds waren die bezettingen ook zamengesteld uit soldaten van onderscheidene natiën; en schoon er voorbeelden zijn, dat zulks geen' merkbaar nadeeligen invloed op de verdediging had (zie o. a. *Dantzic* in 1815), is het niet te ontkennen, dat, in het algemeen, eene dergelijke samenstelling niet in het belang der verdediging is, en men, alle deze omstandigheden in aanmerking genomen, zich niet verwonderen moet, dat zoo vele vestingen zich kort hebben verdedigd, maar veeleer

(1) DELPRAT, verhandeling over de vorderingen in den aanval en de verdediging, bl. 273.